

- та спогадах : [статті, висловлювання, мемуари / упоряд., вст. стаття та прим. Ф. Прогребенника]. – К. : Дніпро, 1970. – С. 53.
18. Харчук Р. Б. Сучасна українська проза : постмодерний період / Р. Б. Харчук. – К. : Академія, 2008. – 248 с.
19. Юрій М. Т. Етногенез та менталітет українського народу / М. Т. Юрій. – 2-ге вид., доп. – К. : Таксон, 1997. – 237 с.

Анотація

У статті розглянуто семантико-функціональну різноплановість і значущість фразеологічного відтворення менталітету людини в новелах В. Стефаніка і сімейних сагах М. Матіос “Солодка Даруся”, “Майже ніколи не навпаки”. З’ясовано, що у фразеологічному доробку художньої мовотворчості письменників визначальними регіональними рисами менталітету покутян і буковинців кінця ХІХ – початку ХХ століття є духовність та емоційність.

Ключові слова: фразеологічна одиниця, менталітет, визначальні регіональні риси менталітету, емоційність, релігійність.

Аннотация

В статье рассмотрено семантико-функциональную разноплановость и значимость фразеологического воссоздания менталитета человека в новеллах В. Стефаника и семейных сагах М. Матиос “Сладкая Даруся”, “Почти никогда не наоборот”. Выяснено, что во фразеологической наработке художественного языкового творчества писателей определяющими региональными чертами менталитета покутян и буковинцев конца ХІХ – начала ХХ века есть духовность и эмоциональность.

Ключевые слова: фразеологическая единица, менталитет, определяющие региональные черты менталитета, эмоциональность, религиозность.

Summary

In the article had examined the semantic-functional diversity and significance of mentality idiomatic reproduction rights in novels Stefanik and family sagas Mary Matios “Sweet Darusya” (“Solodka Darusya”), “Almost never vice versa”. (“Maizhe nikoly ne navpaky”). It was found that the phraseology works of art poetry writers defining regional characteristics mentality Galicia and Bukovina late ХІХ – early ХХ century spirituality and emotion.

Keywords: phraseological unit, mentality, defining regional characteristics mentality, emotion, religion.

УДК 821.161.2–3:81.161.2’373.7 Лепкий, Самчук

Здiховська Т. В.,
кандидат філологічних наук,
Східноєвропейський національний
університет імені Лесі Українки
(Луцьк)

ПАРЕМІЇ ЯК КОМПОНЕНТ ФРАЗЕОЛОГІЇ В ПРОЗІ Б. ЛЕПКОГО Й У. САМЧУКА

Постановка наукової проблеми. Аналіз основних досліджень. У лінгвістичній науці немає єдиної думки щодо того, чи вважати прислів'я, приказки, крилаті вислови типу замкненої фрази, мовні штампи й кліше, складні терміни фразеологічного характеру об'єктом фразеології, чи виводити їх за рамки цієї лінгвістичної дисципліни, залишаючи їх розгляд фольклористиці та

стилістиці. Одні вчені наполягають на необхідності вилучення з цього ряду прислів'їв як таких, що за своєю будовою становлять закінчені судження (Л. Г. Авксент'єв, В. М. Білоноженко, Ю. А. Гвоздар'єв, В. М. Мокієнко, О. С. Юрченко, Л. А. Юрчук). Радикальніший погляд представлено в працях Н. М. Амосової, О. І. Молоткова, О. І. Смирницького, які виносять за межі фразеології всі стійкі утворення комунікативного характеру (і прислів'я, і приказки) за ознакою нееквівалентності слову. Це питання дуже важливе з професійного боку. Зокрема, на думку Н. М. Неровні, фразеологізми – не те саме, що прислів'я та приказки. Дослідниця зазначає, що у складі прислів'їв і приказок досить часто справді вжито фразеологізми, однак вони містять ще й інші слова, завдяки чому прислів'я, рідше приказка, репрезентує судження [7, 60]. О. І. Єфимов висловив іншу думку: він відносить до фразеології не тільки ідіоми, але й прислів'я, приказки, афоризми письменників, крилаті вирази, стійкі формули та звороти науково-термінологічного характеру, деякі канцелярські штампи тощо [3, 182].

Потрактуючи поняття про фразеологію у “вузькому” та “широкому” розумінні, С. І. Ожегов заперечує доцільність розгляду названих різновидів усталених сполук серед власне фразеологічних одиниць (*надалі* – ФО). Прислів'я, приказки, “крилаті слова”, казкові формули, афоризми він включає до розряду фразеології в “широкому” розумінні [8, 194–197]. Слід зазначити, що Є. М. Верещагін, В. Г. Костомаров, Л. І. Ройзензон до фразеології у “широкому” розумінні відносили ідіоми, фольклорні одиниці, крилаті вислови, прислів'я, приказки, стійкі сполучення слів і вважали їх найбільшим специфічним національно-культурним явищем мови.

В. Д. Ужченко запропонував розподіл фразеологічних одиниць на центральні складники фразеологічного фонду й різною мірою віддалені від центру відтворювані одиниці – периферійні. До останніх відносить тавтологізми, дієслово-іменні перифрази, вирази із фразеологічно зв'язаним значенням слів, деякі види крилатих слів, приказок тощо. Лінгвіст зазначив, що “за прислів'ями й деякими видами приказок доцільно закріпити традиційний термін “пареміологія”” [15, 32].

Одним із аргументів дослідників, які виводять прислів'я, приказки та крилаті вислови, співвідносні з реченням, за межі об'єкта фразеології, слугує твердження про те, що ці різноструктурні сполуки відбивають лише породження певних ситуацій та обставин життя, а не власне мовного розвитку. ФО ж у власне лінгвістичному розумінні – це одиниці мови, які, співвідносячись зі словами, входять у структуру мови [13, 68]. Проте такий підхід до прислів'їв, приказок і крилатих висловів викликає серйозні заперечення, і все більше дослідників схиляється до того, що ці одиниці не повинні бути вилучені з фразеології. Науковий підхід до вивчення вказаних сполук бере початок тільки з другої половини XIX століття й пов'язаний насамперед із лінгвістичними студіями О. О. Потебні.

Фразеологія – “сукупність різного ступеня лексикалізованих одиниць, фразеологізованих прислів'їв, приказок, крилатих виразів, синтаксично

спеціалізованих сполук” [14, 24]. Прислів'я та приказки відповідають диференційним ознакам фразеологізмів (стійкості, відтворюваності, експресивності), що підтверджує їхню належність до ФО. Отже, небезпідставно прислів'ям і приказкам відведено законне місце в багатьох загальноновизнаних класифікаційних схемах ФО (В. Л. Архангельський, Є. М. Верещагін, С. Г. Гаврін, В. С. Калашник, В. Г. Костомаров, О. В. Кунін, Ф. П. Медведєв, Л. М. Пелепейченко, Л. І. Ройзензон, Л. Г. Скрипник, О. О. Тараненко, Г. М. Удовиченко, І. Г. Чередниченко, І. І. Чернишова, М. М. Шанський). Ми теж приєднуємося до думки цих лінгвістів.

Питанням функціонування фразеологізмів у текстах присвячені роботи Л. Г. Авксентьєва, М. Ф. Алефіренка, В. М. Білоноженко, В. М. Вакурова, С. А. Ганжі, І. С. Гнатюк, І. В. Дубинського, В. С. Калашника, В. П. Ковальова, М. П. Коломійця, Л. П. Петленко, Ю. Ф. Прадіда, Л. Г. Скрипник, А. П. Супрун, В. Д. Ужченка, О. І. Федорова, Т. В. Цимбалюк, В. А. Чабаненка, М. М. Шанського, Л. Ф. Щербачук та ін. Усе ж у нашій науковій літературі ще мало праць, які спеціально висвітлювали б фразеологію мови окремих письменників.

Метою розвідки є дослідження ролі фразеологізмів, зокрема прислів'їв та приказок, у художніх текстах.

Завдання дослідження: на основі конкретних текстів Б. Лепкого й У. Самчука виділити й охарактеризувати семантичні групи паремій, визначити їхнє стилістичне навантаження.

Ставлення автора художнього твору до зображуваного передають різноманітні мовностилістичні засоби. Помітне місце серед них займає фразеологія, вивчення якої допомагає пізнати мовну особистість письменника. Фразеологізми впливають на почуття, емоції читача та слухача, викликають симпатію чи антипатію до сказаного.

Аналіз конкретних художніх текстів – необхідна умова дослідження функціональних і стилістичних властивостей ФО у мові того чи того письменника. Адже в тексті стійкі сполуки функціонують не самочинно, а як його структурні компоненти. В. М. Білоноженко твердить, що фразеологізми поза текстом становлять абстрактну схему, наповнену в кожному конкретному випадку особливим, властивим лише певному контексту змістом [1, 72–73].

Прислів'я та приказки – один із найдавніших жанрів усної народної творчості. “Паремії справедливо вважають вираженням народного досвіду й народної філософії” [9, 48]. Протягом багатьох століть вони виявляли здатність народу відбирати й осмислювати найхарактерніші, найтиповіші сторони явищ природи, праці, побуту, родинного й суспільного життя і в результаті ставали конденсатором багатовікового життєвого досвіду, взаємин людей між собою. “Прислів'я та приказки як різновид одного жанру між собою тісно поєднані, тому у літературі вони подаються разом” [2, 22]. Паремії більшою чи меншою мірою відтворюють багатогранні явища життя. Однак вони відображають їх по-різному: деякі з них людські вади викривають гострим сарказмом або легкою іронією, інші містять глибоке співчуття та жаль чи дають добру пораду, допомагаючи людині в певній життєвій ситуації.

Особливе місце в пенталогії “Мазепа” та повісті “Сотниківна” Богдана Лепкого посідають паремії, що характеризують людину, її життя, риси характеру, родинні стосунки, ті одиниці, у яких схарактеризовані фізичні та моральні якості особи, часом подане філософське осмислення її буття та поведінки. У деяких зразках гумор поєднаний із сатирою, ліризм із логічними роздумами над людським життям.

Велику кількість прислів'їв і приказок використав Б. Лепкий у мові персонажів, у їхніх роздумах, зрідка вжито паремії в мові автора. З-поміж стійких сполук названого типу варто вирізнити ті, що заохочують, підтримують і підбадьорюють людину. Завдяки неодноразовому застосуванню та яскравій експресивності привертає увагу паремія **не такий чорт страшний, як його малюють** [16, 99], за допомогою якої письменник дає характеристику різним персонажам, наприклад: “От і москалі про нічого другого й не думають, а тільки, як би нас підійти і винищити до останку”. **“Не такий чорт страшний, як його малюють”** [5, 371]; “Але ж налякався козак! – сказав гетьман. – Але ж нагнала княгиня страху моєму генеральному писареві, аж спотився сердешний! Попий води. **Не такий чорт страшний, як його малюють”** [4, 204].

Не менше вживана ФО **Бога взивай, а руки прикладай** [16, 21] з повчальним змістом, що спонукає до праці. Автор використав її у мові різних персонажів, наприклад: гетьман Мазепа рекомендує Апостолові: **“Бога взивай, а руки прикладай”** [4, 27]; батько навчає Мотрю: **“Бога взивай, а руки прикладай. Бог за нас не може робити”** [4, 224]; **“Бога взивай, а руки прикладай!”** [6, 93] – звертався Кочубей до отця Никанора.

Виокремлено групу стійких сполук, які повчають персонажів. Наприклад, в одних пареміях увага зацентрована на віковій характеристиці:

- **На кожний вік буває свій лік**, – відповів Чуйкевич.
  - **А на мій вік найкращий лік відпочинок. Так відпочивати не дають** [4, 110].
- Компонентами інших ФО виступають лексеми-зооніми, які вказують, що кожна людина в цьому світі має своє місце: **“І тая гуска теж поміж крукіє забажала!”** [4, 312]; на суспільний статус: **І гетьман став їх перечислювати на пальцях: Войнаровський, Орлик, Горленко, Ломиковський, Кожухівський, Андріяш і ще, може, дехто. Та чи й вони певні? Може, відречуться його, як трижди отрицався Петро Ісуса? Коли б справа була певна, – ого! – тоді не обігнався б від них. Забувають, що не ясла до коней ходять, а коні до ясел** [4, 42]; **Мазепа спалахнув, але, як звичайно, так і тепер, він скоро пригасив свій гнів і відповів більш хитро, ніж гнівливо: “Яйця курку не вчать! Дурень я був би, коли б відступив від царя перше, ніж треба; не відчахнуся я, поки не побачу конечної потреби”** [6, 80]; **“Мусить же в кожному організмі бути якась голова. Хвіст конем не вертить, а кінь хвостом”** [6, 18].

Детально проаналізована джерельна база дозволяє виокремити фразеологізми, що застерігають персонажів: *Про себе він [Чуйкевич], може, не так то дуже і дбав, а більше про своїх людей. Відповідав за них перед гетьманом і перед своєю совістю. Повертаються з відпустки і буде їх мати*

під рукою. Розпитусь, де бували, що чували, і побачить, чи безпечно їм оставатися в Кочубея, дожидаючи приїзду гетьмана, чи, може, краще придумати щось інше... **Жди біди від води, а горя від моря...** отся турбота була разом і розрадою для нього [4, 102–103]; “Куди ви, куди, демони руїни? Криваві ваші сліди, криваві кидаєте тіні на життя... **Прийде каяття, та вороття не буде!**” [5, 462]. Окремі ФО, засвідчені у творах Б. Лепкого, містять пораду людині: **Краще пізно, як ніколи** [6, 159].

У прислів'ях характерні риси зоонімів часто пов'язуються з рисами людей, так, уособленням покірності є теля:

– На Україні паном гетьман, а не цар, – сказала Мотря і блиснула очима.
– Так воно тобі здається, дитино, тобі й твоїй тітці, Марії Федорівні, може, й Чуйкевичеві, та Орликові, та ще кому, бо всі ви дивитесь на світ позиченими очима. Але ми, що знаємо, до чого воно йде, ми другої гадки. **Покірне теля дві корови ссе**, от що я тобі скажу, дитино! [4, 102]; впертості – коза: **Не борони козі ліса**, – рішився дідусь. – Як хочеш, бери Овдія і ще двох-трьох парубків на конях і їдьте” [4, 313]. Персонаж, який через власну байдужість не бажає втручатися у будь-що, сам дає собі характеристику: **“Моя хата скраю, я нічого не знаю”** [4, 44].

Прислів'я та приказки виражають іронічне, гумористичне та сатиричне ставлення суспільства до тих чи тих людських вад. Наприклад, одні персонажі застерігають про згубну силу горілки: **“Пий, не впивайся, між чужими людьми остерігайся!”** [4, 176]; На одній старинній божак Бакх, у вишиваній сорочці та з люлькою в зубах, сидить на товстопузій бочці та людей горілкою вгощає. Над ним написано: **“Чоловік не свиня, більш відра не вип'є”** [4, 108]. Інші персонажі висловлюють протилежну думку: **“Хто не п'є до дна, – казав [гетьман], – той не мислить добра”** [4, 136].

Ліризм, позитивно-емоційне забарвлення вносять у художній текст паремії, що передають щирі побажання: *Гетьман прийняв чарку, підніс її вгору і, глянувши кругом, промовив: “Від краю до краю усім добра желяю”* [4, 136]; *“За здоров'я ваших милостей! – говорив гетьман, випиваючи свою. – Пошли, Боже, з неба, чого вам ще треба”* [4, 136].

Стійкі сполуки передають філософське осмислення абстрактних понять, наприклад: **Правди під решето не скриєш** [4, 283]. Поряд зі словами *вмирати*, *смерть* існує багато фразеологізмів з цим самим значенням, побудованих на різних асоціаціях: ... *тітці Магдалені вже тільки чотири дошки й землі трошки*, а більше нічого не треба [4, 304]; *“А мені-то вже хіба чотири дошки й землі трошки”* [4, 158]. Як протиставлення смерті – почуття любові, якому автор надає перевагу: **“Любов сильніша від смерті”** [4, 128]. Однак любити треба з розумом: **“Жінку люби, та ум не губи”** [5, 424].

Поява паремій про панів та селян була зумовлена соціальними умовами. Усвідомлення народом несправедливості, нерівності, жорстокого ставлення до простих людей відобразилось у народному слові, що вмістило в собі весь біль страждань. Такого типу прислів'я та приказки використав у прозі Б. Лепкий. Панів

автор характеризує словами персонажів твору: “Знаю я, що **панська ласка на бистрім коні їздить**, але я вже, бачите, надто старий, літами і службою принижений, щоб мені підбігати за нею” [4, 22]; “... **панська собака між хлопські не мішайся**” [4, 260];

– **Який пан, такий крам.**

– **У доброго пана і свиням добре, а в злого, я й жінкою не беруся бути** [4, 177]. У творі висміяні також москалі: “... **не видав Гриць ногавиць, а Малоросія москаля. Ох, лишенько, який же він смішний**” [4, 245]. Спостереження за відносинами між різними верствами населення породило й відповідні прислів'я-поради: *Звертаючись до тітки Магдалени, наказував їй, щоб вона за москалями не зазірала, бо з москалями дружи, а камінь за пазухою держи* [4, 286]. Людську несправедливість простежуємо на таких прикладах: *Вийде таке, що циган завинив, а коваля повісять* [6, 111]; *Пани б'ються, а на хлопах шкура тріщить* [6, 55]. Однак хто що заслужив, те й має: “**Катюзі по заслузі!**”. *Кидали ним з рук до рук, як м'ячем, приперли до муру і плювали в лице. Сердюки ледве вихопили Марковича живим із рук товпи та ледве довели до Чечелевої квартири* [6, 341].

Паремія про злодійкуватість поєднала у собі гумор із сатирою: “**У нас і так злодій на злодію їде і злодієм поганяє**” [4, 17].

Виразно забарвлюють текст приказки, які характеризують соціальні стосунки. Наведемо приклади їхнього типового використання у творах Б. Лепкого: “**Так тоді й жаль, бо я гадкою радів, що випиватиму зі своєю будучою, бо чоловік і жінка – це найкраща спілка**” [4, 244]; “... **жінці веретено, а мужчині меч, так було перше і так повинно лишитися**” [4, 156].

Прислів'я та приказки якнайповніше відбивають усі етапи розвитку свідомості нації та пов'язані з ними історичні події. Глибокий слід в українській фразеології залишили часи Козаччини, Запорізької Січі, визвольних змагань українського народу. Багато фразеологізованих висловів цього типу набули узагальнено-переносного змісту й широко побутують у сучасній мові. Приказки, складені за часів існування Запорізької Січі, простежуємо в пенталогії “Мазепа”, наприклад: **Поки Січі, поти й волі** [4, 179]. Значна частина фразеологізмів названого типу пов'язана з образами козака: **Хто бабі вірить, той і сам не козак, а баба** [4, 179]; **Нема такого коня, щоб на нього не сів добрий козак, треба тільки знати як** [4, 96]; козацтва: *Хто би там думав про те, що за годину буде! Всякому тільки відоме, а саме, що козацькому роду нема переводу, і що недруги отчизни нашої даром захотіли вирвати з корінням плем'я наше* [4, 306]; старого сотника: **Наливає, випиває, випиває і куняє, свого віку козацького доживає** [4, 138]; **Випиває і куняє, свого віку козацького доживає** [4, 143]; козачки: “*Не знаю, як довго вона триватиме, але хоч би й помирилися наші з москалями, так я України не покину і в Московщині навіть бояриненю не стану. **Краще на Україні козачка. Ніж у Москві бурлачка***” [4, 319]. Узагальнений образ жінок-українок Б. Лепкий змалював із особливими емоціями, любов'ю, ніжно та поетично за допомогою стійкої сполуки **того цвіту**

по всьому світу: На Січі жінок нема, але кругом неї є. Того цвіту по всьому світу. Так Бог дав... [4, 262].

Фразеологічні єдності, що зберігають значення своїх компонентів, являють собою утворення приказкового, афористичного типу різних синтаксичних конструкцій. Загальновідомі прислів'я та приказки в художніх творах Богдана Лепкого набувають глибшого значення, індивідуалізують мову персонажів, вносять позитивно- чи негативно-емоційне забарвлення у мікроконтекст.

У романі “Волинь” Уласа Самчука прислів'я та приказки за внутрішньою формою пов'язані з господарською діяльністю людини. Письменник використав багато стійких сполук, щоб підкреслити важку працю селянина: “Тяжко добувати той чорний кусень хлібиська. А хочеш петльованика мати, так уже добре лоба гостри” [10, 19]; Але Матвій ще не їхав на ярмарок. Він же мусить знов до двора на збори тьопати. Треба ж до того пана добратися, треба ж чогось певного та ясного добитися. Коли вже упрягся у плуг, то вези [10, 84]. Фразеологізм з великої хмари малий дощ [16, 98], побудований на антитезі, увиразнює жалкування людей з приводу невдалої спроби купівлі землі, адже вона – засіб їхнього існування: “От тобі й маєш! От тобі й накупили! А скільки шелесту! Отак воно завжди – з великої хмари та малий дощ” [10, 86].

Паремії допомагають увиразнити описи характеру, поведінки, роздумів персонажа. Матвій Довбенко змальований мудрим порадиником і справжнім господарем. Він завжди має свою думку щодо певної життєвої ситуації, дуже хоче, щоб діти його здобули освіту: “Всі вчитись мусите. Учення світло – невчення тьма...” [10, 147]; Матвій Василь не смів перервати на пару день науки. Сам батько рішуче цьому спротивився, бо “раз взявся за щось, то вези” [10, 65].

Прислів'я та приказки побутового спрямування, ужиті в романах “Волинь” і “Марія” У. Самчука, передають повсякденне життя простих людей (Марія намагалася слухати та бути привітливою. Одарці дещо не до вподоби, що Марія занехаяла старосвітські звичаї і не вбиралася до шлюбу, як це було прийнято, але такі вже настали часи. Що сторона, то й новина [12, 36]), індивідуалізують мову персонажів, зокрема про спритність Володька мати говорить приказкою: І нарешті всі сходяться до хати, і нарешті всі готуються сідати за святую вечерю. Розуміється, що Володько скрізь першим товчеться. Мати каже, що де його не посій, то вродиться [10, 107]; Ганна повчає Гната: “А чого ти посумнів? Не сумуй. Кинь лихом об землю. Перемелеться – мука буде” [12, 26].

У романі “Гори говорять!” дещо інша тематика використаних паремій. Зокрема, стійкі сполуки повідомляють, що не потрібно нічого відкладати на завтра: Виспався, як слід, і до праці. Час не жде. Павло сидить, хлопці сидять. Мадяри наполохані й треба кувати залізо, поки гаряче [11, 170]; що заслужила людина, те й має: “Що з Йонашем? Капуть? Ну й гаразд. Собаці й собача смерть...” [11, 229].

Порівняно з Богданом Лепким, Улас Самчук у прозових творах

використовує менше прислів'їв та приказок, нечасто вживані ним паремії органічно вливаються в мову персонажів та автора, допомагають чіткіше й емоційніше передати зміст твору.

Висновки. У творчості кожного письменника простежуємо індивідуальні риси створення засобами фразеології культурно-національного колориту. У прозі Б. Лепкого активно застосовані паремії, що характеризують людину, її життя, риси характеру, родинні стосунки, соціальні умови та історичні події. Прислів'я та приказки, вжиті у творах У. Самчука, передають повсякденне життя людей, підкреслюють важку працю селянина.

Мовотворчість У. Самчука та Б. Лепкого – свідчення фразеологічного багатства української мови, зразок його художнього осмислення, вияв потенційних можливостей української мови, зокрема її фразеології. Своїми творами названі письменники поповнили скарбницю української фразеології та національної культури загалом.

Література

1. Білоноженко В. М. Функціонування та лексикографічна розробка українських фразеологізмів / В. М. Білоноженко, І. С. Гнатюк. – К. : Наукова думка, 1989. – 154 с.
2. Верховод О. В. Назви живої природи в лексико-фразеологічних одиницях / О. В. Верховод // Сучасні проблеми мовознавства та літературознавства : [зб. наук. праць]. – Ужгород : УжНУ "Говерла", 2009. – Вип. 13. – С. 20–23.
3. Ефимов А. И. О языке художественных произведений / А. И. Ефимов. – 2-е изд., испр. и доп. – М. : Учпедгиз, 1954. – 288 с.
4. Лепкий Б. Вибрані твори : [у 2-х т.] / Б. Лепкий. – Тернопіль : Збруч, 2004. – Т. 1. – 350 с.
5. Лепкий Б. Мазепа : [у 3-х кн.] : Не вбивай. Батурин : [іст. повісті] / Б. Лепкий. – Дрогобич : Відродження, 2004. – Кн. 1 – 568 с.
6. Лепкий Б. Не вбивай. Батурин : [іст. повісті] / Б. Лепкий. – К. : Дніпро, 1992. – 535 с.
7. Неровня Н. М. До проблеми семантики фразеологічних одиниць / Н. М. Неровня // Науковий вісник Волинського державного університету імені Лесі Українки. – Луцьк, 2004. – № 6. – С. 58–62.
8. Ожегов С. И. Лексикология. Лексикография. Культура речи : [учебн. пособие для студ. филол. фак. пед. ин-тов] / С. И. Ожегов. – М. : Высшая школа, 1974. – 352 с.
9. Рогач О. О. Структурно-семантичні особливості фразеологізмів з етнонімами (на матеріалі української, російської, польської, англійської, французької мов) : [монографія] / О. О. Рогач. – Луцьк : Волинський національний університет імені Лесі Українки, 2010. – 236 с.
10. Самчук У. Волинь : [роман : у 2-х т.] / У. Самчук. – К. : Дніпро, 1993. – Т. 1. – 574 с.
11. Самчук У. Гори говорять : [роман] / У. Самчук. – Ужгород : Карпати, 1996. – 271 с.
12. Самчук У. Марія. Куди тече та річка / У. Самчук. – К. : Наук. думка, 2001. – 416 с.
13. Скрипник Л. Г. Фразеологія української мови / Л. Г. Скрипник. – К. : Наукова думка, 1973. – 280 с.
14. Удовиченко Г. М. Предмет фразеології та семантичні типи фразеологізмів / Г. М. Удовиченко // Укр. мова і літ. в шк. – 1965. – № 2. – С. 20–24.
15. Ужченко В. Д. Фразеологія сучасної української мови : [навч. посібн.] / В. Д. Ужченко. – К. : Знання, 2007. – 494 с.
16. Українські приказки, прислів'я і таке інше : [збірник О. В. Марковича та ін. / укл. М. Номис]. – К. : Либідь, 2004. – 352 с.

Анотація

У статті йдеться про прислів'я та приказки як компонент фразеології, зокрема про

насиченість мови творів Богдана Лепкого й Уласа Самчука загальновідомими пареміями. Виділено й охарактеризовано деякі семантичні групи паремій, розглянуто особливості їх стилістичного використання в мовній тканині творів.

Ключові слова: паремії, прислів'я, приказки, фразеологічні одиниці, мова персонажів, мова автора, художній твір.

Аннотация

В статье говорится о пословицах и поговорках как компоненте фразеологии, в частности о насыщенности речи произведений Богдана Лепкого и Уласа Самчука общеизвестными паремиями. Выделены и охарактеризованы некоторые семантические группы паремий, рассмотрены особенности их стилистического употребления в речи произведений.

Ключевые слова: паремии, пословицы, поговорки, фразеологические единицы, речь персонажей, речь автора, художественное произведение.

Summary

The paremias as a component of phraseology of B. Lepkyu's and U. Samchuk's prose. The article deals with proverbs as part of the vocabulary of the particular richness of language works of Bogdan Lepkyu and Ulas Samchuk by generally known paremias. In the article ia distinguished and described some semantic paremias groups and is considered the stylistic features of their use in the works.

Keywords: paremias, proverbs, sayings, phraseological units, characters language, language of the author, work of art.

УДК 811.161.2'42

Кальченко Т. Ю.,
аспірантка,
Харківський національний університет
імені В. Н. Каразіна

АКСІОЛОГІЧНА ФУНКЦІЯ ПРЕЦЕДЕНТНИХ ФЕНОМЕНІВ У ПОЕТИЧНОМУ ТВОРІ (НА МАТЕРІАЛІ ЛІРИКИ В. ГЕРАСИМ'ЮКА ТА І. РИМАРУКА)

Розгляд функціонального навантаження мовних засобів, наявних у художньому творі, є однією з актуальних проблем сучасного мовознавства. Поетична мова була предметом дослідження багатьох вітчизняних і зарубіжних науковців: В. Виноградова, В. Григор'єва, С. Єрмоленко, В. Калашника, А. Мойсієнка, О. Потебні, Р. Якобсона та ін.

Об'єктом нашого дослідження є прецедентні феномени у поетичному дискурсі. Зауважимо, що ці мовні одиниці є предметом зацікавлення вітчизняних і зарубіжних науковців: Р. Чорновол-Ткаченко, О. Найдюк, Ю. Мельник, О. Боярських, О. Нахімової, Д. Гудкова, С. Кушнерук, О. Семенець. Висока зацікавленість лінгвістів у вивченні природи прецедентних феноменів є свідченням актуальності цієї проблеми. Окремою причиною вибору теми дослідження є відсутність детального мовознавчого аналізу поетичної мови І. Римарука і В. Герасим'юка.

Метою дослідження є визначення особливостей функціонування прецедентних феноменів як аксіологічних маркерів та їхньої важливості у побудові поетичного тексту. Прецедентний феномен розуміється нами як складна одиниця